

**Informacja z wizyty delegacji Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
oraz przedstawicieli środowiska kuratorskiego
w Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej (ENAP) w Agen.**

W dniach 6 - 8 grudnia 2010r. na zaproszenie dyrekcji Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury przedstawiciel Krajowej Rady Kuratorów wziął udział w wizycie roboczej w Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej (ENAP) w Agen we Francji.

W skład delegacji wchodził:

1. Pani Maria Dąbska – Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego w Lublinie
2. Pan Adam Syldatk – Zastępca Przewodniczącego KRK
3. Pan Rafał Różański – Kierownik Działu Szkolenia Kuratorów oraz Urzędników Sądów i Prokuratur KSSiP
4. Pani Anna Mendel – pracownik Działu Współpracy Międzynarodowej KSSiP.

Celem wizyty było poznanie sposobu naboru, kształcenia wstępnego i ustawicznego, zakresu obowiązków, metodyki oraz specyfiki pracy kuratorów francuskich.

Wizyta była przygotowana w najdrobniejszych szczegółach. Podejmowani byliśmy z dużą serdecznością. Witając i żegnając naszą delegację Pan Philippe Astruc, dyrektor Krajowej Szkoły Administracji Penitencjarnej (ENAP). Przy wejściu do szkoły wyświetlał się napis informujący o wizycie delegacji z Polski, a w holu szkoły ustawione były flagi unijna, francuska i polska oraz krótka informacja o Polsce. Program wizyty przewidywał liczne spotkania z wykładowcami w czasie których informowano nas szczegółowo o szkoleniu wstępnym i ustawicznym kandydatów na kuratorów oraz kandydatów na dyrektorów ośrodków kuratorskich, zwiedzanie szkoły, wizytę w ośrodku kuratorskim i spotkanie z sędzią penitencjarnym (w załączeniu program wizyty). Uzyskana przez nas wiedza dotyczyła zatem zarówno tematyki interesującej przedstawiciela KSSiP jak i kuratorów oraz organizacji systemu probacji we Francji zwłaszcza po przeprowadzonej w 1999 r. reformie.

I. Organizacja służby kuratorskiej we Francji

Service Penitentiare d'Insertion de Probation (SPIP)

Służba ds. Readaptacji Społecznej i Probacji

Do 1999r. kuratorzy we Francji pracowali w Komitetach Probacji działających przy sądach I instancji. Komitety Probacji podlegały Wydziałom Probacji i Uspołecznienia, które wchodziły w skład regionalnych dyrekcji administracji penitencjarnej. Rolą Wydziałów było koordynowanie działania

Komitetów w regionach, w tym zabezpieczenie środków finansowych. Na szczeblu centralnym działalność tych służb podlegała Dyrektorowi Administracji Penitencjarnej. W Komitetach poza kuratorami zawodowymi pracowali również kuratorzy społeczni oraz pracownicy służb socjalnych. Nadzór merytoryczny nad działalnością Komitetów sprawowali sędziowie ds. wykonywania kar (w nomenklaturze francuskiej sędziowie penitencjarni). Nadzorowanie nieletnich należało do Służb Wychowawczych funkcjonujących przy sądach I-szej instancji, lecz formalnie od sądownictwa niezależnych. Do obowiązków wychowawców należało oprócz szeregu zadań zbliżonych do obowiązków kuratorów rodzinnych w Polsce także pełnienie dyżurów w aresztach w celu zajęcia się nieletnimi w przypadku ich aresztowania.

Przeprowadzona we Francji w 1999r. reforma polegała na organizacyjnym i funkcjonalnym połączeniu Komitetów Probacji, Służby Wychowawczej oraz służb wychowawczych jednostek penitencjarnych i utworzeniu Służby ds. Readaptacji Społecznej i Probacji (SPIP), która funkcjonuje w strukturze administracji więziennej. Kuratorzy przejęli dodatkowo rolę wychowawców penitencjarnych i wykonują czynności zarówno wobec osób poddanych karom wolnościowym i środkom probacyjnym jak i wobec osób przebywających w jednostkach penitencjarnych. We Francji nie ma kuratorów rodzinnych. Prawie w każdym departamencie funkcjonuje co najmniej jeden ośrodek SPIP. Dyrektor ośrodka kuratorskiego (w bardzo ogólny sposób są to odpowiedniki zespołów kuratorskich w Polsce) podlega dyrektorowi międzyregionalnemu służby więziennej – jest ich 9 kontynentalnych i jeden ds. terytoriów zamorskich (<http://www.annuaire.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10114>). We Francji działają 103 ośrodki główne SPIP i 223 ich filie (w tym 41 w zakładach karnych, 43 w środowisku otwartym i 139 mające charakter mieszany). Ośrodki SPIP mają swoje odrębne budżety. Dyrektor musi zatem posiadać także wiedzę ekonomiczną i umiejętności menedżerskie. W ośrodkach SPIP pracują poza dyrektorem (może być również jego zastępca) kuratorzy zawodowi, ochrona, pracownicy administracyjni, ochrona i psycholodzy, a także czasami animatorzy społeczno-kulturalni.

Do zasadniczych zadań kuratorów należy zapobieganie recydywie, kontrola realizacji obowiązków nałożonych na skazanych i oddziaływanie resocjalizacyjne na sprawców przestępstw (ofiarami zajmują się inne służby), rozwijanie współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie wspólnych oddziaływań resocjalizacyjnych. Zadania te realizują poprzez przeprowadzanie wywiadów przed zastosowaniem aresztu tymczasowego i wywiadów w miejscu zamieszkania skazanego przed zastosowaniem dozoru elektronicznego, objęcie postępowaniem tymczasowo aresztowanych wobec których wykonują polecenia sędziego śledczego, sprawdzanie sytuacji materialnej i rodzinnej skazanych, organizację i nadzór nad wykonywaniem nieodpłatnych prac społecznie użytecznych, pełnienie dozorów wobec sprawców przestępstw w przypadku warunkowego skazania, kontrole orzeczonych wobec skazanych obowiązków i zakazów np. zakazu przebywania w określonych miejscach, prowadzenie dozorów nad warunkowo przedterminowo zwolnionymi z odbywania kary pozbawienia wolności. Kuratorzy oprócz działań kontrolnych i oddziaływań wychowawczych na podopiecznych udzielają im różnorodnej

pomocy np. ułatwiają im wyrobienie dokumentów, podjęcie pracy (ośrodki SPIP mają podpisane stosowne umowy z urzędami pośrednictwa pracy), organizują różnorodne formy kształcenia w jednostkach penitencjarnych (w 2009r. objętych kształceniem było 20.455 osadzonych w tym około 5 tys. analfabetów), udzielają pomocy postpenitencjarnej, finansują przedsięwzięcia podopiecznych polegające na tworzeniu samodzielnego stanowiska pracy np. przez zakup samochodu będącego narzędziem pracy itp.

Z uwagi na to, iż we Francji w 2002r. wprowadzono odpowiedzialność karną od 13 roku życia sprawcy, działaniami kuratorów objęci są również nieletni przestępcy.

Kuratorzy zdecydowaną większość czynności wykonują w siedzibie ośrodka SPIP lub w jednostkach penitencjarnych. Wizyty w środowisku skazanych odbywają się bardzo rzadko, są najczęściej zapowiadane i niejednokrotnie ze względów bezpieczeństwa realizowane jednocześnie przez dwóch kuratorów (np. sędzia penitencjarny w Agen wydał w ciągu roku dwa takie polecenia). Kuratorzy informacje pozyskują przede wszystkim w trakcie rozmów przeprowadzanych w ośrodku czy zakładach karnych oraz z innych źródeł np. urzędów pracy, ośrodków lecznictwa, policji itp. Sprawozdania z wywiadów oraz raporty o podopiecznych kuratorzy mogą przysyłać do sędziego penitencjarnego drogą elektroniczną.

Kurator w ciągu 3 miesięcy od otrzymania dozoru jest obowiązany przesłać informację do sędziego o nawiązaniu kontaktu z podopiecznym, a w ciągu 4 miesięcy przedstawić propozycję planu pracy resocjalizacyjnej. W sytuacji niestawiennictwa skazanego do siedziby ośrodka SPIP kurator ogranicza się jedynie do powiadomienia o tym sędziego. Dalsze czynności podejmuje sąd. Wszelkie zasady dotyczące postępowania z podopiecznym (np. częstotliwości kontaktu z kuratorem, modyfikacji obowiązków lub złagodzenia rygorów kary, zatwierdzenie planów pracy resocjalizacyjnej) ustala sędzia penitencjarny. Rola kuratora sprowadza się do przekazywania sędziemu zebranych i oczekiwanych przez niego informacji, sugerowaniu modyfikacji obowiązków oraz wykonywaniu jego poleceń. Kontakt dozorowanego z kuratorem najczęściej odbywa się co 3 m-ce. Kuratorzy co 6 miesięcy składają raporty ewaluacyjne dotyczące skazanych, w których opisują zachowanie skazanego, realizację nałożonych na niego obowiązków, oceniają stopień zagrożenia recydywą i przedstawiają propozycję modyfikacji obowiązków lub zmianę kary. Raporty do sądu składają niezwłocznie jeśli zajdą okoliczności wymagające szybkiego podjęcia decyzji np. ze względu na ponowne popełnienie przestępstwa. Wobec każdego osadzonego w zakładzie karnym na 4 miesiące przed końcem kary kurator opracowuje program wolnościowy. Po opuszczeniu zakładu karnego skazany jeszcze przez okres 6 miesięcy pozostaje pod kontrolą kuratora. Jeśli sam o to wystąpi to wówczas jest objęty pomocą materialną udzielaną przez ośrodki SPIP.

Kuratorzy organizują i nadzorują wykonywanie prac społecznie użytecznych. Miejsca do wykonywania tych prac pozyskuje dyrektor ośrodka (np. w Agen dużo miejsc w żandarmerii), a sędzia decyduje, czy skazany może tam wykonywać karę.

Każdego roku sędzia penitencjarny ustala z kuratorami mini zasady polityki probacyjnej tj. terminy składania informacji kuratorskich, preferowane środki oddziaływań na podopiecznych oraz bada możliwości organizacyjne służby kuratorskiej.

Kuratorzy realizując swoje zadania współpracują z lokalnymi stowarzyszeniami i instytucjami ułatwiającymi podjęcie pracy przez podopiecznych, placówkami zajmującymi się leczeniem w tym także odwykowym, szpitalami, schroniskami dla bezdomnych, instytucjami udzielającymi pomocy socjalnej, szpitalami, placówkami edukacyjnymi oraz samorządem lokalnym.

Na dzień 1 stycznia 2010r. w ośrodkach SPIP pracowało 3941 pracowników w tym 3.029 kuratorów zawodowych, którzy prowadzili 186.600 spraw wobec 168.671 osób (z tego 75% spraw to dozory nad warunkowo skazanymi, 14,7 % praca społecznie użyteczna, 3,8 % warunkowo zwolnieni, 1,3 % praca nieodpłatna wykonywana przed wyrokiem i 5,2 % inne karny). Osadzonych w jednostkach penitencjarnych w tym czasie było 66 tys. W 2009r. kuratorzy przeprowadzili 12.700 wywiadów (w tym 8.500 z krótkim terminem ich realizacji). W związku z przeludnieniem zakładów karnych we Francji realizowany jest obecnie program pozyskania 3.200 dodatkowych miejsc dla skazanych poprzez budowę nowych jednostek penitencjarnych (większość z nich to prywatne zakłady karne w których jednak służba ochrony oraz kuratorzy pozostają w gestii Państwa). Ponadto od 2011r. wprowadzono zmiany przepisów prawa karnego wykonawczego, które przewidują możliwość zastosowania dozoru elektronicznego wobec wszystkich osadzonych w zakładach karnych, którym do końca kary pozostały najwyżej 4 miesiące (z bardzo nielicznymi wyjątkami). Kuratorzy zatem będą przeprowadzali większą ilość wywiadów w miejscu zamieszkania skazanego. Wywiady te w zasadzie mają na celu uzyskanie zgody najbliższych na zainstalowanie urządzenia nadawczego i pouczenie ich o zasadach dozoru elektronicznego oraz ogólne sprawdzenie możliwości technicznego podłączenia urządzenia. Na zastosowanie dozoru elektronicznego podobnie jak na udzielenie warunkowego zwolnienia skazany musi wyrazić zgodę. Nadzór nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego przez skazanych spoczywa na wyspecjalizowanych firmach. Dozór elektroniczny we Francji stosowany jest od 1998r. lecz od 2011r. będzie stosowany w zasadzie masowo. Podejmowane są próby modernizacji obowiązującego obecnie systemu dozoru elektronicznego przez testowanie nowych urządzeń wyposażonych w system GPS (obecnie 45 takich urządzeń jest pilotażowo uruchomionych).

Z uwagi na różnorodność spraw prowadzonych przez ośrodki SPIP coraz częściej pojawiają się postulaty wprowadzenia specjalizacji wśród kuratorów. W Ośrodku SPIP w Agen pilotażowo wprowadzono podział na pewne zadaniowe segmenty tj. ds. potrzeb administracyjnych podopiecznych np. wystawianie różnych dokumentów i udzielania pomocy, ds. trudnych przypadków, ds. poprawnych podopiecznych, ds. prowadzenia zajęć grupowych. Wiąże się z tym istotne zróżnicowanie obciążenia kuratorów liczbą prowadzonych spraw. Eksperymentalnie powoływani są także kuratorzy penitencjarni wykonujący czynności wyłącznie wobec osadzonych.

W trakcie wizyty we Francji odwiedziliśmy Ośrodek Służby ds. Readaptacji Społecznej i Probacji Departamentu Lot et Garonne z siedzibą w Agen. Służba kuratorska departamentu Lot et Garonne ma główną siedzibę w Agen oraz dwa ośrodki terenowe w Marmande i Eysses. Podział terytorialny Dyrekcji Międzyregionalnej Służby Więziennej w Bordeaux z uwzględnieniem służby kuratorskiej departamentu Lot et Garonne można znaleźć na stronie internetowej <http://www.annuaires.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10114&ssrubrique=10131>. Ośrodek mieści się w wynajmowanych pomieszczeniach o łącznej powierzchni około 200 m kw. na jednym piętrze biurowca.

Lokal ośrodka kuratorskiego podzielony jest na dwie strefy;

1/ ogólnodostępna, w której znajdują się recepcja, poczekalnia dla petentów i 7 pokoi do przeprowadzania rozmów,

2/ wewnętrzna, w której znajdują się pokoje kuratorów, pomieszczenia dla pracowników administracyjnych, gabinet dyrektora, spora sala szkoleniowa i do prowadzenia zajęć grupowych dla podopiecznych oraz zaplecze socjalne.

Dużą uwagę przywiązuje się do zapewnienia bezpieczeństwa pracownikom. Na drzwiach wejściowych do siedziby ośrodka SPIP jest zamontowany videodomofon, a strefa ogólnodostępna jest monitorowana. Dostęp do strefy wewnętrznej mają jedynie pracownicy i upoważnione osoby.

W ośrodku oprócz dyrektora zatrudnionych jest 20 kuratorów i 4 pracowników administracyjnych. W 2011r. w związku z przewidywanym zwiększeniem ilości wywiadów przeprowadzanych dla potrzeb dozoru elektronicznego spodziewają się zatrudnienia dodatkowo dwóch kuratorów. Do dyspozycji kuratorzy mają 4 samochody służbowe. Budżet roczny Ośrodka SPIP Lot et Garonne wynosi około 2 mln euro z czego około 80 % stanowią wynagrodzenia pracowników. Kuratorzy ośrodka w Agen oprócz pracy w swojej siedzibie i nielicznych zadań realizowanych w środowisku podopiecznych wykonują również zadania w dwóch zakładach karnych. Średnie obciążenie kuratora wynosi około 140 spraw – łącznie wobec osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych i przebywających na wolności.

Ośrodek czynny jest w określonych godzinach – kuratorzy nie mają tzw. zadaniowego czasu pracy.

Od około 3 lat popularną formą pracy kuratorów francuskich z podopiecznymi jest praca w grupach. Zajęcia w grupie 8-10 osób prowadzi dwóch kuratorów. Obywa się około 10 spotkań po 1,5 godziny. Zajęcia mają charakter edukacyjno-korekcyjny a nie terapeutyczny. Istotą pracy w grupach jest przede wszystkim uświadomienie skazanym szkód, jakie wyrządzili popełnionymi przestępstwami. Zauważalny jest wpływ tych zajęć na zmniejszenie recydywy szczególnie w przestępstwach związanych z przemocą i stąd popularność tej metody pracy z podopiecznymi. W Ośrodku Służby ds. Readaptacji Społecznej i Probacji Departamentu Lot et Garonne prowadzonych jest 13 grup (4 z programem zapobiegania recydywie i 9 z programem zapobieganie przemocy w rodzinie). W całej Francji w 2009r. prowadzonych było 250 programów pracy grupowej ze skazanymi.

II. Nabór i szkolenie wstępne kuratorów.

Nabór i szkolenie wstępne kuratorów we Francji jest scentralizowane. Szkolenie prowadzone jest w Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej (ENAP) w Agen (<http://www.enap.justice.fr/ecole/index.php>). Obejmuje dwie kategorie osób, kandydatów na kuratorów oraz kandydatów na dyrektorów ośrodków kuratorskich.

Szkolenie kandydatów na kuratorów.

Nabór kandydatów na kuratorów ma charakter konkursowy i dwutorowy. Przy rekrutacji ustalony jest parytet miejsc dla osób wyłonionych w konkursie zewnętrznym (60 %) i konkursie wewnętrznym (40%). Osoby ubiegające się o miejsce w szkole w konkursie zewnętrznym muszą mieć ukończone studia uniwersyteckie I stopnia na dowolnym kierunku. Kandydaci ubiegający się w konkursie wewnętrznym, który jest przeznaczony dla pracowników administracji publicznej muszą dodatkowo posiadać co najmniej 4 letni staż pracy. Ponadto kilka miejsc jest zarezerwowanych dla osób niepełnosprawnych i kilka dla funkcjonariuszy służb mundurowych np. żandarmów, funkcjonariuszy służby więziennej itp. Corocznie przyjmowanych jest 150 – 300 kandydatów na kuratorów. Obecnie uczy się w ENAP łącznie 230 osób. W 2011r. spodziewane jest ograniczenie naboru do 60 osób. Wśród przyjmowanych kandydatów na kuratorów 3/4 stanowią kobiety, a 74 % posiada doświadczenie zawodowe w obszarze oddziaływań społecznych. 35 % kandydatów posiada wyższe wykształcenie II stopnia. Najwięcej kandydatów, bo około 50 % , to absolwenci nauk prawnych, a około 20 % nauk humanistycznych i społecznych. W ostatnim okresie zauważalne jest preferowanie absolwentów nauk społecznych. Średnia wieku przyjmowanych kandydatów na kuratorów to 30 lat.

Kształcenie wstępne kuratorów trwa dwa lata. Ogólnym jego celem jest jak najlepsze przygotowanie przyszłego kuratora do pracy poprzez zapoznanie go ze środowiskiem zawodowym, nauczeniu go jak wykorzystywać narzędzia i techniki pracy oraz wypracowanie własnej praktyki zawodowej kuratora. Kształcenie ma charakter przekrojowy, bowiem obejmuje szkolenie teoretyczne prowadzone w siedzibie ENAP w Agen i praktykę odbywaną przez kandydatów na kuratorów w ośrodkach SPIP.

Program szkolenia przewiduje 748 godzin zajęć teoretycznych prowadzonych na 2-3 tygodniowych zjazdach odbywanych średnio co 2 miesiące. Po 1 roku nauki przeprowadzany jest egzamin cząstkowy składający się z części teoretycznej i praktycznej. Na drugim roku nauki tylko dwukrotnie uczniowie zjeżdżają do szkoły na zajęcia teoretyczne.

Staż odbywa się w wybranych ośrodkach SPIP pod kierunkiem przeszkolonych opiekunów stażu. Staż na 1 roku nauki ma charakter ogólny i przeznaczony jest na ogólne zapoznanie się ze specyfiką pracy kuratorów, ich zakresem obowiązków, organizacją pracy ośrodka SPIP. Ciekawostką jest odbywanie pierwszego stażu w służbie ochrony jednostek penitencjarnych. Na drugim roku nauki kandydaci na kuratorów kierowani są na staż ukierunkowany i odbywają go w instytucjach, z którymi współpracują kuratorzy. Ocena stażu dokonywana jest w oparciu o opracowany kwestionariusz oceny. Na zakończenie drugiego roku uczniowie w oparciu o nabytą wiedzę i doświadczenia praktyczne przygotowują pracę zaliczeniową z problematyki resocjalizacyjnej.

Po drugim roku przeprowadzany jest egzamin końcowy. Po jego zdaniu uczniowie uzyskują tytuł kuratora i kierowani są do pracy, gdyż po zakończonej nauce mają gwarancję zatrudnienia.

Program nauczania kandydatów na kuratorów obejmuje ;

1 . Zagadnienia z zakresu prawa i polityki karnej

- organizację i historię służby penitencjarnej i kuratorskiej,
- prawa człowieka z elementami prawa międzynarodowego,
- prawo penitencjarne,
- prawo karne wykonawcze,
- stosowanie środków przymusu,
- rodzaje obowiązków nakładanych na skazanych,
- prawo rodzinne,
- prawa obcokrajowców,
- prawa ofiar przestępstw,

2. Zagadnienia z zakresu administracji i metodologii

- komunikacja interpersonalna,
- sztuka prowadzenia rozmów,
- rozwiązywanie konfliktów,
- praca w grupie,
- prowadzenie dokumentacji kuratora,
- przygotowywanie projektów,
- informatyka użytkowa,
- zdrowie i bezpieczeństwo w pracy,
- tajemnica służbowa.

3. Zagadnienia związane z resocjalizacją

- wykonywanie różnych kar,
- zapobieganie recydywie,
- opracowywania indywidualnych programów resocjalizacyjnych,

- więzi rodzinne,
- zapobieganie wykluczeniu społecznemu,
- system opieki zdrowotnej,
- współpraca z partnerami społecznymi,
- postępowanie wobec sprawców przestępstw różnych kategorii np. przestępstw seksualnych, związanych z przemocą,
- postępowanie wobec podopiecznych uzależnionych.

4. Zagadnienia z nauk społecznych i kryminologii

- elementy kryminologii,
- ocena stopnia ryzyka powrotu do przestępstwa,
- kategorie przestępstw,
- elementy psychiatrii sądowej,
- elementy psychopatologii,
- zapobieganie przemocy.

5. Metody pedagogiczne

- dydaktyka,
- metody interaktywne,
- symulacja,
- odwoływanie się do własnych doświadczeń,
- poznanie i wykorzystanie własnych umiejętności.

W Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej zajęcia prowadzone są w różnej formie; wykłady, ćwiczenia, seminaria, zajęcia warsztatowe. Bardzo popularną metodą nauczania jest symulacja czyli zajęcia warsztatowe polegające na odgrywaniu zaimprovizowanych „scenek” z pracy kuratorów i analizowania zachowania ich uczestników. Szkoła wyposażona jest w specjalnie przystosowane sale do prowadzenia symulacji. Do odgrywania ról zatrudniani są niekiedy zawodowi aktorzy.

Kandydaci na kuratorów na pierwszym roku szkolenia mają status uczniów i otrzymują stypendium w wysokości około 1.200 - 1.300 euro. Na drugim roku mają status stażystów. Mogą już wykonywać samodzielnie niektóre czynności i otrzymują wynagrodzenie w wysokości 1.300 - 1.400 euro (bez dodatków). Kurator na początku pracy otrzymuje wynagrodzenie od 1.500 euro + dodatki i co 2 lata może liczyć na jego wzrost.

Szkolenie kandydatów na dyrektorów ośrodków SPIP

Nabór kandydatów na dyrektorów ośrodków kuratorskich ma charakter konkursowy i dwutorowy. Przy rekrutacji ustalony jest parytet miejsc dla osób wyłonionych w konkursie zewnętrznym (40 - 60 %) i konkursie wewnętrznym (40 - 60%). Osoby ubiegające się o miejsce w szkole w konkursie zewnętrznym muszą mieć ukończone studia uniwersyteckie II stopnia. Kandydaci ubiegający się w konkursie wewnętrznym, który jest przeznaczony dla pracowników administracji publicznej muszą dodatkowo posiadać co najmniej 4 letni staż pracy. Ponadto kilka miejsc jest zarezerwowanych dla kuratorów. Corocznie przyjmowanych jest 20 – 30 osób. Obecnie w ENAP szkoli się 30 kandydatów na dyrektorów ośrodków.

Egzamin wstępny składa się z części pisemnej oraz ustnej i obejmuje zagadnienia z wiedzy ogólnej, wiedzy z jednej wybranej przez kandydata nauki społecznej, a także umiejętności dokonywania syntezy dokumentów.

Nauka trwa rok i przewiduje 520 godzin zajęć teoretycznych prowadzonych w ENAP w trakcie kilku 2-3 tygodniowych „zjazdów” oraz staż w instytucjach państwowych partnerskich dla służby kuratorskiej i w międzyregionalnych dyrekcjach służby penitencjarnej. Przewidywana jest również możliwość odbywania stażu zagranicznego w bliźniaczych służbach.

Naczelnym celem szkolenia jest przygotowanie kandydatów na dyrektorów do sprawnego zarządzania i kierowania służbą kuratorską na szczeblu departamentu. Przyszły dyrektor ośrodka nie ma być „super kuratorem” lecz ma być dobrym organizatorem i posiadać umiejętności menadżerskie. Celem szkolenia jest wykształcenie u kandydatów na dyrektorów ośrodków umiejętności zarządzania zasobami ludzkimi i pracy z grupą, prawidłowego oceniania kuratorów, dostosowania pracy ośrodka SPIP do zmieniających się często zakresów obowiązków kuratorów, dostosowania organizacji działań kuratorów do zmieniającej się polityki karnej państwa .

Program szkolenia kandydatów na dyrektorów ośrodków kuratorskich przewiduje ;

1/ w zakresie poznawania przepisów prawa, instytucji współpracujących z kuratorami i polityki karnej zakres materiału zbliżony do kształcenia wstępnego kandydatów na kuratorów z naciskiem na elementy zarządzania zasobami ludzkimi,

2/ w zakresie zagadnień administracyjnych

- różnego typu zarządzanie np. zarządzanie strategiczne, grupą, projektem itd.,
- informatykę i statystykę,
- finanse i księgowość,
- zasady bezpieczeństwa i higieny pracy,
- umiejętność rozmawiania ze związkami zawodowymi,
- zarządzanie ekologiczne ośrodkiem np. obrót surowcami wtórnymi itp.

3/ w zakresie zagadnień resocjalizacyjnych

- rozpoznanie środowiska podopiecznych,
- współpraca z partnerami społecznymi (organizacje, stowarzyszenia, instytucje) współpracującymi z kuratorami,
- politykę państwa w sferze socjalnej,
- kryminologię,
- umiejętność przygotowania wniosku o modyfikację kary i obowiązków,
- zapobieganie przemocy,
- zapobieganie samobójstwom.

Szkolenie kończy się egzaminem składającym się z trzech elementów tj. części pisemnej, złożenia ustnego raportu ze stażu oraz obrony pisanej w czteroosobowych grupach pracy o tematyce związanej z kierowaniem ośrodkiem służby kuratorskiej.

III. Szkolenie ustawiczne kuratorów.

We Francji od listopada 2009r. czyli od wejścia w życie ustawy o reorganizacji struktur penitencjarnych, która zawiera między innymi zapisy o kształceniu ustawicznym kadr, istnieje obowiązek podnoszenia kwalifikacji zawodowych kuratorów. Każdego roku dokonywana jest przez dyrektora ośrodka SPIP ocena pracy kuratora. Przeprowadza się ją w oparciu o ankiety ewaluacyjne. Ocena ma służyć określeniu deficytów kuratora i wskazaniu rodzaju oraz tematów szkoleń, które powinien odbyć.

Kształcenie ustawiczne kuratorów jest organizowane centralnie przez Krajową Szkołę Administracji Penitencjarnej w Agen oraz lokalnie przez międzyregionalne dyrekcje służby penitencjarnej, którym podlegają ośrodki SPIP.

Najczęściej pojawiające się zagadnienia na szkoleniach kuratorów to;

- postępowanie ze skazanymi na długoterminowe kary pozbawienia wolności,
- postępowanie z nieletnimi,
- postępowanie z kobietami odbywającymi kary pozbawienia wolności (stanowią 4 % ogółu osadzonych),
- rola religii w życiu skazanych (około 18% skazanych to obcokrajowcy i w zdecydowanej części wyznawcy islamu i innych niekatolickich religii),
- postępowanie ze skazanymi będących członkami zorganizowanych grup przestępczych,
- postępowanie ze skazanymi członkami grup przemieszczających się np. Romów,
- postępowanie z przedstawicielami różnych grup etnicznych,
- ocena stopnia ryzyka popełnienia kolejnego przestępstwa przez podopiecznego,
- zapobieganie recydywie.

Od kilku lat zauważalny jest zwiększony nacisk na szkolenia w zakresie umiejętności dokonywania oceny stopnia ryzyka popełnienia przez podopiecznego kolejnego przestępstwa i zapobiegania recydywie. Popularyzowaną i zalecaną od kilku lat formą pracy kuratorów francuskich z podopiecznymi jest praca w grupach. Szczególnie dotyczy to pracy nad uświadamianiem podopiecznym szkodliwości dokonanych przez nich przestępstw, zapobieganiu recydywie oraz zapobieganiu przemocy.

W 2009r. szkoleniami prowadzonymi przez ENAP zostało objętych 3328 pracowników służb penitencjarnych w tym 650 kuratorów. Szkolenia odbywają się w zorganizowanych grupach po 30 - 40 osób i trwają 3 - 4 dni.

Duża grupa kuratorów podnosi kwalifikacje indywidualnie poprzez podnoszenie poziomu wykształcenia lub uczestnicząc w innych formach szkolenia. Otrzymują wówczas refundację całości lub części ponoszonych kosztów .

Wykładowcy prowadzący szkolenia wywodzą się z konkursu. Każdy wykładowca przechodzi roczny kurs (4 m-ce szkolenia teoretycznego i 6 m-cy stażu) kończący się egzaminem. Wynagrodzenie wykładowcy uzależnione jest od jego kwalifikacji oraz kwalifikacji członków szkolonej grupy.

W Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej zatrudnionych jest 15 etatowych kuratorów-wykładowców.

Pozyskane w czasie pobytu w Krajowej Szkole Administracji Penitencjarnej w Agen informacje pozwalają na dość dokładne porównanie polskiego i francuskiego systemu organizacyjnego kurateli i systemu probacji. Należy zwrócić uwagę na ich dużą rozbieżność, która wynika przede wszystkim z odmiennych uwarunkowań społeczno-historycznych powstania i rozwoju kurateli oraz innego umiejscowienia organizacyjnego służby kuratorskiej. Najważniejsze różnice to;

- brak we Francji kuratorów zajmujących się wykonywaniem orzeczeń sądów rodzinnych,
- umiejscowienie organizacyjne francuskiej służby kuratorskiej w administracji penitencjarnej w której stanowi odrębny merytoryczny pion,
- wykonywanie przez kuratorów francuskich czynności zarówno wobec osadzonych w jednostkach penitencjarnych (w czym zastąpili od 1999r. penitencjarne służby wychowawcze) jak i wobec skazanych wykonujących kary nieizolacyjne,
- niezależność finansowa ośrodków SPIP oraz posiadanie wystarczającej ilości etatów obsługi biurowej i dobrego wyposażenie technicznego ośrodków np. w samochody służbowe ,

- pełna niezależność ośrodków SPIP od sądów co niekiedy skutkuje odmową wykonania polecenia sądu ze względu na zbyt duże obciążenie pracą (wówczas sędzia penitencjarny poszukuje innych rozwiązań wykonawczych),
- odpowiedzialność za przebieg postępowania wykonawczego należy do sędziego wykonawczego, kuratorzy w zasadzie ograniczają się do zbierania i przekazywania do sądu oczekiwanych informacji,
- kuratorzy francuscy wykonują swoje obowiązki przede wszystkim w siedzibach ośrodków SPIP, niezmiernie rzadko przeprowadzają wywiady w środowisku otwartym, co może rodzić wątpliwości dotyczące rzetelnej weryfikacji informacji o zachowaniu podopiecznych,
- szkolenie kandydatów na kuratorów jest organizowane centralnie,
- prowadzone jest odrębne szkolenie centralne przygotowujące kandydatów na dyrektorów ośrodków SPIP.

Zgola inne rozwiązania organizacyjne zarówno kurateli sądowej jak i probacji w Polsce powodują zalecanie ostrożności w szcątkowym i bezkrytycznym przejmowaniu rozwiązań francuskich.

Wizyta w ENAP ma zapoczątkować systematyczną wymianę stażystów kuratorskich, a wiedza o organizacji służby kuratorskiej i szkoleniu kuratorów we Francji pozwala na precyzyjne przygotowanie programowe planowanych stażów kuratorów francuskich w Polsce.

**Z-CA PRZEWODNICZĄCEGO
Krajowej Rady Kuratorów**

Adam Syldatk